

ԲԵՋՄԵՎԷՊ

ՕՐԱԳԻՐ

ԲՆԵԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԵԿԱՆ ԵՒ ԲՆԵԼՍԻՐԵԿԱՆ

ԳԻՏԵԼԵՑ

Ա. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 13.

1845

ՅՈՒԼԻՍԻ 1.

ԲՆԵԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Համար ու լիս :

ԱՅՏԻ հիմա թէ երկրիս երեսը պաղէլէն ինչ բան առաջ կուգայ : Ինչպէս է որ երկիրս աս կերպով կըրուածին առաժ՝ իր մակերեւու թին ամէն դին հաւասար կըլլայ, ոչ բարձրութիւն կունենայ ոչ խորութիւն. անոր համար վրայի ջրերն ալ ամէն դին հաւասար տարածուած կըկենան, ամէն տեղ ջրով գոցուած կըլլայ, և յատակը ամենեւին չտեսնուիր :

Բայց բերան քանի որ երկրիս երեսը կակուղ էր՝ ներսի տաքութիւնն ալ կրնար դիւրաւ արտաշնչութիւն ընել. իսկ կարծրանալէն ետքը բնական է որ աս արտաշնչութիւնն ալ արգելուի. անոր համար քանի որ գետնին կարծրացած կեղևը բարակ է, տակի ջերմութիւնը ուզելով ընդարձակիլ՝ վրայի կարծրացած կեղևը վեր կըհրէ այնչափ որ բաւական ընդարձակի : Եւսով ինչ կըլլայ. գետնին պաղած ու պնդացած երեսը կուռի, ու տակի ջորութեան համեմատ կըբարձրանայ. և թէ որ ջերմութեան

մղիչ ջորութիւնը խիստ սաստիկ է, երկրիս մէկ կտորը յանկարծակի այնչափ կըբարձրանայ, որ ջրէն դուրս ալ կրնայ երևնալ. և ահա աս ջրէն դուրս ելած կտորը կըսուի Համար :

Քանի կերթայ երկիրս աւելի կըպաղի, և պինդ կեղևը երթալով կըթանձրանայ. և որչափ աւելի է աս թանձրութիւնը, տակի ջերմութիւնն ալ ընդարձակուելու համար աւելի բռնութիւն կընէ, վրայի հողերը յանկարծակի կըհրէ, ու պատուտելով ձեղքըտելով ու ցնցելով կըբարձրացնէ, որով լեռներ ու լեռներու գօտիները կըձևանան : Եւ յանկարծակի ցնցելէն ու բարձրանալէն երկրիս վրայի պատած ջրերը կըխուովին տակնուվրայ կըլլան, ու բռնութեամբ տեղէ տեղ կըշարժին : Իսկ թէ որ հողը բարձրանալու ատեն գետինը պատուի ու հալած նիւթը կըրակախառն դուրս ելլէ, կըսուի Ջրաբուխ, որուն վրայ յաջորդ յօդուածով պիտի խօսինք :

Իրաւ է որ ասով ալ ներքին տաքութիւնը ընդարձակուելու տեղ կը-

1 Տես օրագրիս 129 երեսը :

գտնէ , բայց ատեն անցնելով դարձեալ նոր բռնութիւն կընէ , հողը կըհրէ ու կըբարձրացընէ . անով նոր նոր լեռներ կըձևանան , նոր պատառուածք՝ նոր հրաբուխներ և նորանոր խռովութիւններ կըպատահին :

Եռներուն դիրքն ու կազմութիւնը քննելով , երկրաբանները կըհաստատեն թէ այլևայլ ժամանակ տասուերկու կամ տասուիրեք անգամով բարձրացեր են բոլոր երկրիս վրայի լեռներուն գօտիները :

Ենդիր է թէ արդեօք հիմայ ալ սասնկ լեռներ կըբարձրանան : Եւ յայտնի բան է որ հիմա երկրիս ներքին տաքութիւնը բարեխառնութե չափ մը դտած ըլլալով՝ սասնկ մեծամեծ լեռներ չեն բարձրանար . բայց կամաց կամաց բարձրացում խիստ շատ կայ : Հին պատմիչներու մէջ կըկարդանք թէ Հռոդոս , Վեղոս , Հերա ու Վիոս կղզիները առաջուց չկան եղեր ու ետքը ելեր են ծովէն : 1759ին Սեքսիկոյի մէջ չորս մղոն ընդարձակութեամբ դաշտ մը յանկարծակի հինգհարիւր ոտք բարձրացեր է , ետքը գետնաշարժ եղեր է , ետքն ալ նոր հրաբուխ մը բացուեր է , որ հիմա Եօրուլլոյ կըսուի : Վիլի մէջ ծովեզերքը երեսուն փարսախ ընդարձակութեամբ տեղ՝ տասը ոտք բարձրացեր է գետնաշարժէ մը ետքը : Երչիպեղագոսին մէջ Սանթուրին կղզին քով ուրիշ կղզի մը ծովէն դուրս ելեր է 1707ին . նմանապէս Սիկիլիայի քով ալ 1831ին բարձրացաւ Վերիտա կղզին , և ուրիշ մանր կղզիներ : Եւ վերջի տարիներուս աւելի երկար քննութեամբ հաստատուեցաւ որ Վաղղիայի արեւմտեան ծովեզերքը և Շուետի երկրին հարաւային դին երթալով բարձրանալու վրայ են . Պալթիկ ծովուն յատակն ալ քանի կերթայ վեր կելլէ , տարին գրեթէ կէս ոտնաչափ . և թէ որաս բարձրացումը շարունակէ , հարիւր տարի չանցնիր՝ ան ծովը ձոր մը կըդառնայ կըսեն : Եւ բարձրանալ

ներուն պատճառը կրակն ըլլալը անկէ յայտնի է , որ շատ անգամ այսպիսի յանկարծական դիպուածէ մը ետքը նոր նոր հրաբուխներ կամ նոր պատառուածքներ կըպատահին :

Եռներուն գետնէն վեր բարձրացած ըլլալուն մէկ յայտնի նշանն ալ աս է՝ որ էն բարձր լեռներուն վրայ կամ լեռներուն մէջ թաղուած կըգտնուին տեսակ տեսակ ծովային ոստրէներու կեղեւներ , և ան տեսակձրկներու ոսկորներ ու քարացմունքներ՝ որոնց ողջը հարիւրաւոր մեթր խոր տեղ կըգտնուի ծովերու մէջ : Եւ ալ բաւական չէ . շատ ծովեզերեայ տեղուանք ժայռերու վրայ կըտեսնուին երկաթէ օղակներ նաւ կապելու համար , և քարերու վրայ ալիքներուն զարնուածքէն մաշած տեղուանք , որ հիմա ծովուն ջրէն խիստ շատ բարձր են . ըսել է թէ ատենով անոնք ծովուն երեսին մօտ են եղեր :

Երնայ ըլլալ որ ընդդիմութիւն հանէ մէկը ըսելով , ինչ հարկ կայ սեպել թէ ան քարերն ու ժայռերը բարձրացեր են . կարելի է որ ջուրը քաշուած ու ցածցած ըլլայ : Եւ բանը ան ատեն իրաւ կըլլար՝ երբ որ տեսնէինք թէ ծովու մը բոլոր եզերքի շինուածքներն ու նշանները ջրէն դուրս հաւասար բարձրութիւն ունին . բայց երբոր տեսնենք որ ամէն շինուածք ջրի մօտ են , ջրին զարկած ու բերած քարն ու աւազը ամէն ծովեզերք հաւասար բարձրութիւն ունի , և մէկ քանի լեռներ ժայռեր ու շինուածքներ ջրէն բարձր են , չենք կրնար ըսել թէ ջուրը քաշուեր է , հապա հարկ է սեպենք թէ անոնք բարձրացած են :

Եւ պատճառաւ որ գետինը տեղ տեղ կըբարձրանայ , կըտեսնուի նաև որ նոյն պատճառաւ ալ տեղ տեղ կըցածնայ . Դրոէնլանտին արեւելեան ծովեզերքը երթալով կըցածնայ . նրմանապէս ովկիանոսի մէջ քանի քանի մանր կղզիներ՝ ոմանք յանկարծ ոմանք կամաց կամաց իջնալով ծովուն

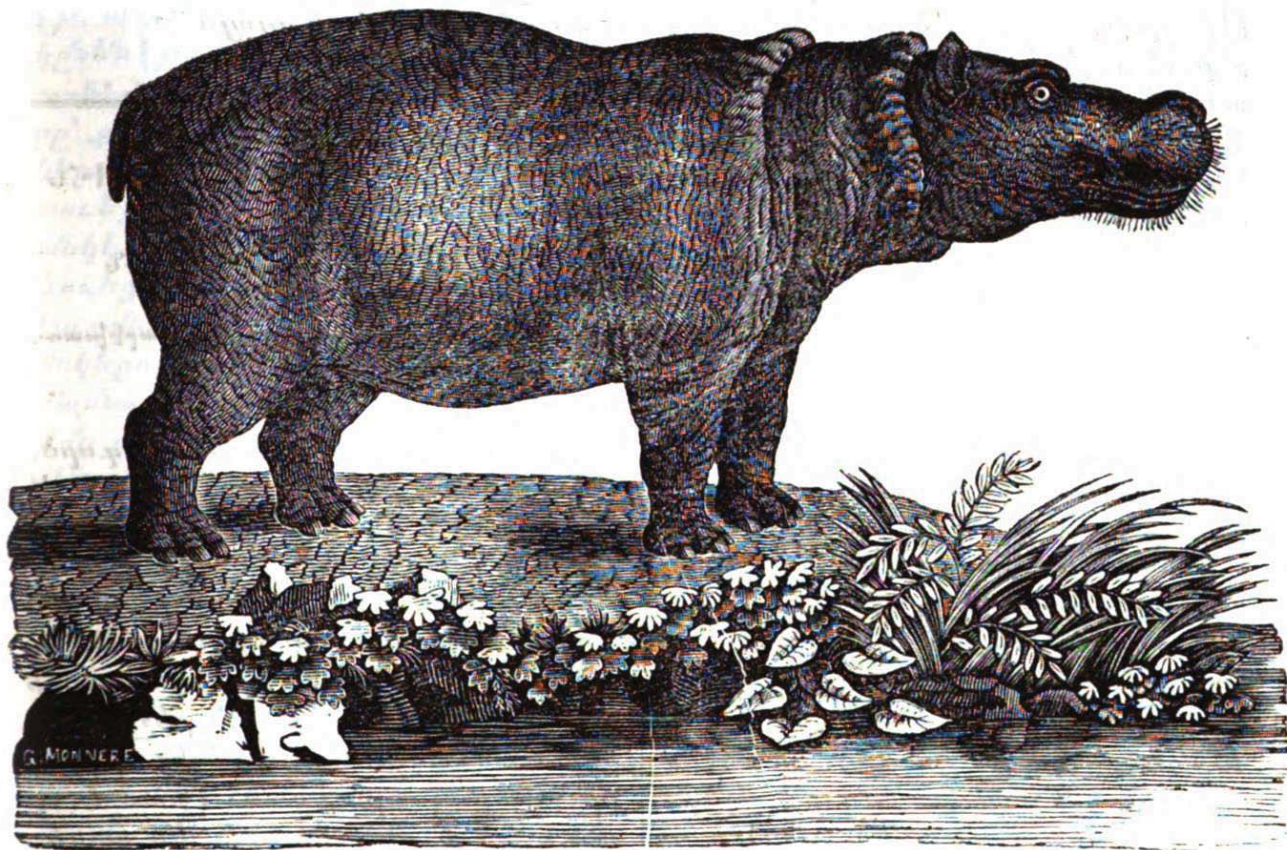

տակը բոլորովին թաղուեր ու կորսուեր են. դարձեալ Միտ լեռներուն ալ մէկ քանի ծայրերը ցածնալու վրայ են, ինչպէս որ Հումպոլթին վերջի ճիշդ քննութիւններովը յայտնի կը տեսնուի :

Երոնց նման օրինակներ դեռ չատ

կան, և ամէն ալ կըցուցնեն թէ երկրիս մէջ կայ անանկ զօրութիւն մը՝ ուսկից առաջ կուգան ասերեոյթները. և աս զօրութեան կրակ ըլլալուն վրայ հիմակուան բնագէտները չեն տարակուսիր :

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ձիագետի :

Եր կենդանիս թէպէտ և ձիագետի ըսուած է, իբր թէ ջրային ձի, բայց տեսքին՝ և մանաւանդ աշխուժութեանը կողմանէ ամենեւին ձիու չնմանիր, հասպա աւելի խոզի ու կովու. միայն ձայնը զօրաւոր՝ սուր ու ձիու խիսնջալուն նման ըլլալով, կերեւոյ թէ ասոր համար ձիագետի ըսուեր է : Դատ կըսիրէ անոյ ջրի և գետերու մէջ բնակիլ, և խիստ աղէկ կը լողայ. օգ ծծելու համար կնձիթը ջրէն դուրս կը հանէ. իսկ ցամաքի վրայ խիստ ծանր կը քալէ : Երով

ալ կիմացուի թէ ձիագետին երկակենցաղ կենդանի է. ժանիքովը ու վարի կլափին առջևի ակռաներովը խոտերը կը փրցնէ ու կուտէ. նոյն ակռաներով նաև ինքզինքը կը պաշտպանէ թշնամիներէն : Եր ամէն անգամուն մէկ ձագ մը միայն կը բերէ :

Ձիագետին մէկ տեսակ մըն է, ու հիմա կը գտնուի միայն Միտ լեռներէն : Երեւոյ Միտ լեռի գետէն իջնալով ինչուան Երեւոյ կուգան եղեր ձիագետները, բայց հիմա չեն ե-